

ครูช่างศิลปหัตถกรรม

นายรณรงค์ คำยวง
ประเภทเครื่องไม้ (แกะสลักไม้)
จังหวัดเชียงใหม่

“ผมทำงานทุกวันนี้ก็เพื่ออนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมไทย และสืบทอดภูมิปัญญาที่ผมได้เรียนรู้มาจากบรรพบุรุษ จากรุ่นสู่รุ่น และจะส่งต่อถึงคนรุ่นหลังต่อไป”

ไม้แกะสลักอันงดงามเป็นที่เลื่องลือในแถบภาคเหนือ ถูกถ่ายทอดฝีมือเชิงช่างจากรุ่นสู่รุ่น และได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย จนกลายเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน โดยเฉพาะที่ “หมู่บ้านถวาย” ชุมชนที่สร้างสรรค์งานหัตถกรรม “ไม้แกะสลัก” ในจังหวัดเชียงใหม่มาอย่างยาวนาน จนได้รับการยกย่องว่าเป็นศูนย์กลางศิลปหัตถกรรมไม้แกะสลัก ที่ได้รับความนิยมจากทั้งในและต่างประเทศ ในปัจจุบันยังมีการพัฒนารูปแบบของงานแกะสลักไม้ให้มีความหลากหลาย โดยเน้นอนุรักษ์ลวดลายความเป็นล้านนา ขณะเดียวกันก็ได้พัฒนางานแกะสลักไม้ที่มีศิลปะลวดลายที่แปลกใหม่ ประณีตและวิจิตรมากยิ่งขึ้น

พญานาคประกอบดอกบัว

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

นายรณรงค์ คำยวง เกิดและเติบโตในชุมชน “บ้านถวาย” อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มสนใจงานแกะสลักไม้ตั้งแต่อายุ 18 ปี โดยมีแรงบันดาลใจสำคัญคือการเห็นญาติพี่น้องที่น้องทำงานแกะสลักไม้ที่มีรูปแบบและลวดลายต่างๆ จึงได้ขอไปเป็นลูกมือ ต่อมาได้เรียนรู้การแกะสลักไม้จากช่างฝีมือท้องถิ่นรุ่นแรกๆ ของหมู่บ้านถวายหลายท่านที่ได้ไปซ่อมของเก่าในตัวเมืองเชียงใหม่ เช่น ซ่อฟ้า ไบระกา หน้าบัน หลังคา และประตูโบสถ์ เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นศิลปะล้านนา ก่อนจะนำความรู้มาถ่ายทอดให้แก่ชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านถวายจนทำให้ช่างชุมชนมีทักษะฝีมือเพิ่มขึ้น สามารถสร้างสรรค์ผลงานไม้แกะสลักจนกลายเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนบ้านถวายมาจนถึงทุกวันนี้

นายรณรงค์ เป็นหนึ่งในช่างฝีมือแกะสลักไม้ ผู้สืบต่องานแกะสลักไม้ของหมู่บ้านถวาย มาเป็นรุ่นที่สี่แล้ว ได้เรียนรู้การแกะสลักแผ่นไม้ให้เป็นลวดลายต่างๆ รับผิดชอบแซมตกแต่งของเก่าประเภทไม้ และการเลียนแบบของเก่าที่มีผู้นำมาซ่อมแซมพร้อมทั้งพัฒนาออกแบบลวดลายเพื่อแกะสลักไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

เมื่อได้เริ่มเรียนรู้ ฝึกฝน และสั่งสมประสบการณ์มาในระยหนึ่งแล้ว ในขณะที่มีอายุ 23 ปี ได้เข้าร่วมการแข่งขันแกะสลักไม้ ในงานศิลปหัตถกรรมแกะสลักไม้บ้านดวายเป็นครั้งแรก ปรากฏว่างานแกะสลักไม้รูปเทวดาทรงม้าที่สร้างสรรค์ขึ้น ได้รับรางวัลชนะเลิศ ทำให้นายรณรงค์เริ่มเป็นที่รู้จักและมีผู้ชื่นชอบงานไม้แกะสลักและเริ่มมีสิ่งทำผลงานทำให้มีรายได้มากขึ้น นับจากนั้นนายรณรงค์จึงมุ่งมั่นสร้างสรรค์ผลงานแกะสลักไม้ทั้งในแบบดั้งเดิมและแบบที่สร้างสรรค์ขึ้นจากจินตนาการ ซึ่งนอกจากจะเป็นงานที่สร้างรายได้เลี้ยงชีพแล้ว ยังเป็นการสืบสานงานดั้งเดิมของชุมชนบ้านดวายให้คงอยู่และสืบทอดไปถึงช่างฝีมือรุ่นต่อไป นับเป็นช่างฝีมือที่มีความเชี่ยวชาญในงาน “แกะสลักไม้” ของชุมชนบ้านดวาย ที่ยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมในงานไม้ และพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลากว่า 38 ปี

ปลาอานนท์

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

การสร้างสรรค์ผลงาน “ไม้แกะสลัก” ที่หมู่บ้านดวาย นับเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาเชิงช่างที่สะท้อนถึงทักษะฝีมือช่างและแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของถิ่นที่มีมาอย่างยาวนาน โดยนิยมแกะสลักเป็นเรื่องราวต่างๆ เป็นภาพสัตว์ในวรรณคดี ธรรมชาติ และวิถีชีวิต ที่ถูกสืบทอดจากช่างฝีมือท้องถิ่นมานานนับร้อยปี มีเทคนิคทั้งแบบลอยตัวหรือการแกะสลักให้เกิดเป็นภาพแบบมิมิติ เทคนิคขั้นสูง ซึ่งต้องใช้ทักษะเฉพาะตัวของช่างที่ลอกเลียนแบบกันไม่ได้

ทักษะฝีมือที่สะท้อนความชำนาญในการทำงาน “แกะสลักไม้” ของนายรณรงค์ คือ สามารถสร้างสรรค์ผลงานลงบนไม้ได้ทุกรูปแบบและทุกขนาด ทั้งนูนต่ำ นูนสูง และแบบลอยตัว ลวดลายที่สลักลงบนแผ่นไม้มีความคมชัด ให้ความรู้สึกพลิ้วไหว โดยอาศัยเทคนิคเฉพาะตนสลักลวดลายที่มีความสลับซับซ้อนให้คมชัดและมีความละเอียด

อีกหนึ่งภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่างเทคนิคหนึ่ง คือ “แกะสลักไม้รูปแบบสามมิติ” ที่ต้องอาศัยเทคนิคเฉพาะตนสลักลวดลายที่มีความสลับซับซ้อน เพื่อให้ลวดลายและความงามปรากฏเห็นได้ชัดเจนในทุกมุมมองรอบด้านในรูปแบบสามมิติ โดยการใช้เทคนิคตอกกลิ้งลงบนแผ่นไม้ให้เกิดลวดลายที่ละชั้นๆ ทำได้สูงสุด คือ 5 ชั้น แกะสลักไม้แบบลอยตัว หรือรูปแบบสามมิติ นับเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่างเทคนิคหนึ่ง ที่ช่างไม้รู้ดีว่ามีความยาก

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

นายยรรยงค์ มีทักษะความเชี่ยวชาญในการ “แกะสลักไม้” ในทุกรูปแบบ ผลงานชิ้นเอกที่สำคัญคือการแกะสลักเรื่องราวรามเกียรติ์ หรือผลงานที่สะท้อนลวดลายที่ผสมผสานระหว่างเรื่องราวในวรรณคดี และจินตนาการ จนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง คือ ปลาอานนท์ ที่มีความโดดเด่นตรงความละเอียด ด้วยการแกะสลักเกล็ดปลาที่ละเอียดให้เห็นดูพลิ้วไหว สวยงาม ลายเส้นที่ตอกลงบนชิ้นงานของนายยรรยงค์ทุกชิ้นจึงมีความพิเศษไม่เหมือนใคร ที่ผู้พบเห็นจะรู้ได้ทันทีว่าเป็นฝีมือของนายยรรยงค์

งานแกะสลักไม้สลัลด้านนา ที่เขียนลวดลายแล้วแกะสลักตามความหนาของไม้ โดยมีการพัฒนารูปแบบงานประติมากรรมลอยตัวจากงานแกะสลักไม้สามมิติ เป็นอีกหนึ่งผลงานที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของนายยรรยงค์ ลักษณะของผลงานให้ความเสมือนจริง และมีการเก็บรายละเอียด อ่อนช้อย วิจิตรประณีต และงดงาม งานส่วนใหญ่ได้แรงบันดาลใจจากลายของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ เนื่องจากเป็นลายที่มีความอ่อนช้อยมาก เช่น ลายกนิรี ส่วนลายที่มีความโดดเด่นและเป็นที่นิยมของผู้ที่ชื่นชอบก็คือ ไม้แกะสลักลวดลายปลาอานนท์ ซึ่งสื่อถึงความเป็นสิริมงคลอันหมายถึง การค้ารุ่งเรือง โลก ความเกื้อหนุน อายุยืนยาว และมั่นคงในหน้าที่การงาน จึงเป็นที่นิยม

ของทีมช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ร่วมแกะสลักราชรถน้อย สามองค์ ได้รับมอบหมายให้แกะสลักในส่วนตรงกลางพระที่นั่งและส่วนล้อ เป็นลวดลายไทยทั้งหมด เช่น ลายกนก ลายก้านขด เป็นต้น โดยราชรถน้อยองค์หนึ่งเป็นราชรถที่สมเด็จพระสังฆราชประทับสวดนำขบวนพระมหาพิชัยราชรถราชรถน้อยองค์ที่สองเป็นราชรถโยงผ้าจากพระบรมโกศจัดเป็นราชรถตาม และราชรถน้อยองค์ที่สามใช้เป็นรถสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่เพื่อทรงโปรยทานพระราชทานแก่ประชาชนที่มาเฝ้ากราบพระบรมศพตามทางสู่พระเมรุมาศพระราชฯ ในรัชชวบนพระบรมราชอิสริยยศ ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ปลาอานนท์

กนิรี

การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาผลงาน

นายบรรยงค์ยังคงพัฒนางาน “แกะสลักไม้” โดยยังคงอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของกระบวนการแกะสลักไม้ด้วยฝีมือเอาไว้อย่างมั่นคงตลอดจนตั้งใจถ่ายทอดวิชาความรู้ และภูมิปัญญาที่ได้เรียนรู้มาจากรุ่นสู่รุ่นแก่คนในชุมชนบ้านถวาย นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไป ทั้งการบรรยาย การสาธิต ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงาน ทั้งในประเทศในโอกาสต่างๆ และการเผยแพร่เทคนิคแกะสลักไม้ในต่างประเทศหลายประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เบลเยียม ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย ไต้หวัน โปรตุเกส อิตาลี เป็นต้น

นอกจากการถ่ายทอดให้ความรู้แก่บุคคลอื่นๆ แล้ว นายบรรยงค์ยังถ่ายทอดไปถึงลูกชาย เพื่อให้สืบทอดงานศิลปะแขนงนี้ เพราะงานแกะสลักไม้สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ตนเองและคนในชุมชนได้ นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบผลงานอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นงานสามมิติที่มีการซ้อนลวดลายขึ้นมา จนกลายเป็นแกะสลักไม้แบบห้ามิติ โดยการแกะสลักที่ละชั้น นำมาซ้อนทับกันเป็นชั้นๆ ได้สูงที่สุดจนถึง 5 ชั้น ในรูปแบบลวดลายที่สามารถเห็นมุมมองชิ้นงานได้รอบด้าน

ในวันนี้แม้ นายบรรยงค์จะไม่ได้ทำผลงานด้วยตนเองทุกกระบวนการ เนื่องจากผลงานที่มีการสั่งทำนั้นมีขนาดใหญ่ แต่ยังคงเป็นผู้ที่ออกแบบงาน เขียนลาย ตามความต้องการของลูกค้า และควบคุมการทำงานของช่างภายในกลุ่มให้สร้างสรรค์ผลงานให้ได้ออกมามีเอกลักษณ์โดดเด่นตามแบบ นายบรรยงค์ทุกชิ้นงาน

รามเกียรติ์

ปลาอานนท์สำเนา